

УДК 657.336

Зюкова М.М.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів і банківської справи
Полтавського національного технічного університету
імені Юрія Кондратюка

Вороніна В.Л.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри бухгалтерського обліку й аудиту
Полтавського університету економіки і торгівлі

Сироштан І.О.

студентка
Полтавського національного технічного університету
імені Юрія Кондратюка

ОБЛІК ДЕПОЗИТНИХ ОПЕРАЦІЙ БАНКІВ ІЗ КЛІЄНТАМИ

Статтю присвячено дослідженню організаційних та методологічних аспектів обліку депозитних операцій банків із фізичними та юридичними особами. Здійснено оцінку динаміки депозитів банків України. Проведено узагальнення актуальних питань визнання та відображення в обліку депозитних операцій із клієнтами в сучасних умовах.

Ключові слова: банк, бухгалтерський облік, фінансові зобов'язання, вклад (депозит), депозитна операція, визнання, оцінка.

Зюкова М.М., Вороніна В.Л., Сироштан І.О. УЧЕТ ДЕПОЗИТНЫХ ОПЕРАЦИЙ БАНКОВ С КЛИЕНТАМИ

Статья посвящена исследованию организационных и методологических аспектов учета депозитных операций банков с физическими и юридическими лицами. Проведена оценка динамики депозитов банков Украины. Проведено обобщение актуальных вопросов признания и отражения в учете депозитных операций с клиентами в современных условиях.

Ключевые слова: банк, бухгалтерский учет, финансовые обязательства, вклад (депозит), депозитная операция, признание, оценка.

Zyukova M.M., Voronina V.L., Siroshthan I.O. ACCOUNTING DEPOSIT OPERATIONS OF BANKS WITH CUSTOMERS

The article is devoted to the study of organizational and methodological aspects of accounting of deposit operations of banks with individuals and legal entities. The dynamics of deposits of Ukrainian banks was assessed. The current issues of recognition and accounting of deposit operations with customers in modern conditions are summarized.

Keywords: bank, accounting, financial obligations, deposit, deposit operation, recognition, valuation.

Постановка проблеми. Одним з основних джерел формування ресурсної бази банківських установ є депозитні операції з клієнтами, які забезпечують можливість банкам здійснювати активні операції з метою отримання прибутку.

Ураховуючи важливу роль операцій із залучення депозитів у діяльність банківських установ, питання організації та методики відображення в обліку цього виду операцій не втрачає своєї актуальності та потребує подальшого дослідження.

Крім того, потреба дослідження цього питання зумовлена змінами у нормативній базі, яка регламентує бухгалтерський облік та фінансову звітність банків України, що направлено на гармонізацію із МСБО та МСФЗ.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ґрунтовні дослідження в напрямі формування ресурсної бази комерційних банків та ролі депозитів у її формуванні здійснено Дж. Ф. Сінкі, Г. Айленбергером, Р. Еллером, П. Роузом. Питанням управління капіталу банків присвячено праці таких вітчизняних учених, як А. Алексеєнко, О. Васюренко, Ж. Довгань, Г. Коробова, А. Мороз, О. Присяжнюк, В. Рисін, М. Савлук. Дослідженнями питань бухгалтерського обліку у банках присвячено праці вітчизняних учених, зокрема Л. Кіндрацької, А. Герасимович, Т. Кривов'яз, І. Волкової, Г. Табачук та інших.

Мета статті полягає у визначенні ролі депозитних операцій у формуванні ресурсної бази банків, сучасних тенденцій ринку депозитів, а також узагальненні організації та методики бухгалтерського обліку депозитних операцій банків з урахуванням змін у норма-

тивному забезпеченні, направлених на забезпечення комплексного підходу до визнання та оцінки фінансових інструментів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасний стан банківського сектора характеризується достатньо високими ризиками, пов'язаними зі співпрацею України з міжнародними фінансовими організаціями. Це підвищує ступінь дії фактора невизначеності та негативно впливає на очікування потенційних депонентів, які з обережністю ставляться до розміщення коштів на депозитних рахунках, надаючи перевагу короткостроковим вкладам.

Протягом 2017 року зафіксовано позитивну динаміку та поліпшення стану депозитного ринку в Україні (рис. 1). Так, за 2017 рік депозити населення у гривні зросли на 22,4%, у валюті – не змінилися. Приплив коштів був найбільшим у другому кварталі та грудні 2017 року.

Водночас спостерігалася тенденція до зниження ставок за депозитами як у національній, так і в іноземній валюті. Так, протягом 2017 року ставки за річними гривневими депозитами знизилися на 3,2 в. п. до 14,3% річних.

Зростання інфляційних очікувань та підвищення облікової ставки НБУ призвели до підвищення відсоткових ставок за короткостроковими депозитами, які за дохідністю майже зрівнялися з річними вкладами, а у деяких банках навіть перевищували їх.

Ставки за річними валютними депозитами фізичних осіб зберігаються на історично низькому рівні (3,7%) (табл. 1, рис. 2) [1].

Обсяги залучених депозитів фізичних осіб мають тенденцію до зростання у Приватбанку на 36,3% та у приватних банках на 27%. Збільшення обсягів валютних депозитів фізичних осіб зафіксовано в Ощадбанку та приватних банках. Водночас протягом 2017 року іноземні банки значно знизили обсяги залучення коштів на депозитні рахунки, що пояснюється тим фактом, що відсоткові ставки, які вони пропонували, були значно нижчими, ніж у вітчизняних банках [1].

Методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про фінансові зобов'язання, до яких належать залучені банком депозити, регламентуються МСФЗ 9 «Фінансові інструменти», який діє з 1 січня 2018 року і застосування якого забезпечує надання доречної та корисної інформації користувачам фінансової звітності для їхньої оцінки обсягів, часу та невизначеності майбутніх грошових потоків [2].

Порядок залучення банками України та філіями іноземних банків в Україні грошових коштів (як у національній, так і в іноземній валюті) або банківських металів від юридичних і фізичних осіб на їх

поточні, вкладні (депозитні) рахунки та розміщення ощадних (депозитних) сертифікатів регулюється Положенням «Про порядок здійснення банками України вкладних (депозитних) операцій із юридичними і фізичними особами» від 3.12.2003 року № 516 [3].

Фінансовий актив або фінансове зобов'язання визнається у звіті про фінансовий стан тоді і лише тоді, коли суб'єкт господарювання стає стороною контрактних положень щодо цього інструмента.

Відповідно до п. 3.3.1 МСФЗ 9 «Фінансові інструменти», суб'єкт господарювання вилучає фінансове зобов'язання (або частину фінансового зобов'язання) зі свого звіту про фінансовий стан тоді і лише тоді, коли його погашають, тобто коли зобов'язання, визначене у контракті, виконано, анульовано або строк його дії закінчується [2].

Вклад (депозит) – це грошові кошти в готівковій або безготівковій формі у валюті України або в іноземній валюті або банківські метали, які банк прийняв від вкладника чи які надійшли для вкладника на договірних засадах на визначений строк зберігання чи без зазначення такого строку (під процент

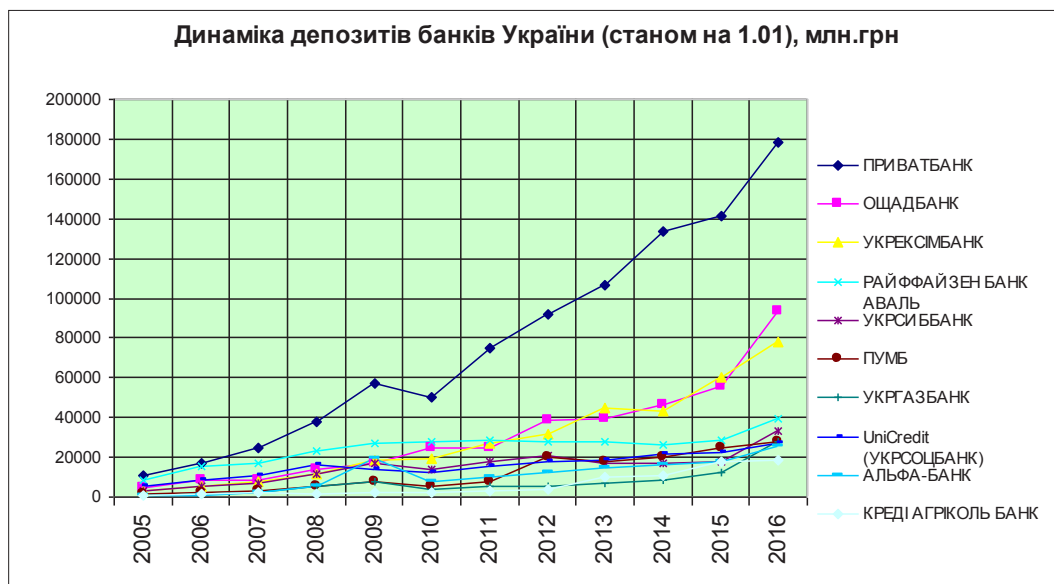

Рис. 1. Динаміка депозитів банків України (станом на 1.01), млн. грн.

Джерело: <http://bankografo.com/>

Таблиця 1

Процентні ставки за строковими депозитами банків України (ТОП-10 банків) станом на 21.01.2018 р., % (без права дострокового зняття)

№ з/п	Банк	UAH-3м	UAH-6м	UAH-12м	USD-3м	USD-6м	USD-12м
1	Приватбанк *	14,00%	15,00%	13,00%	3,25%	3,50%	3,75%
2	Ощадбанк	13,50%	14,00%	13,00%	2,50%	2,75%	3,25%
3	Укрексімбанк *	12,50%	13,10%	13,40%	2,35%	2,80%	3,60%
4	Альфа-банк *	14,25%	15,00%	15,00%	3,25%	4,25%	4,75%
5	Райффайзен банк аваль*	-	-	-	-	-	-
6	Укргазбанк	14,00%	14,00%	14,00%	3,25%	3,75%	4,25%
7	Пумб *	13,50%	14,10%	13,60%	2,40%	3,20%	3,90%
8	Укрсоцбанк	14,25%	15,00%	15,00%	3,25%	4,25%	4,75%
9	Укрсіббанк *	-	-	-	-	-	-
10	ОТП банк *	10,50%	11,50%	11,50%	0,25%	0,25%	0,25%
	Середня ставка (Mean)	13,31%	13,96%	13,56%	2,56%	3,09%	3,56%

*банк пропонує строкові (класичні) депозити з правом дострокового розірвання договору

Джерело: <http://bankografo.com/>

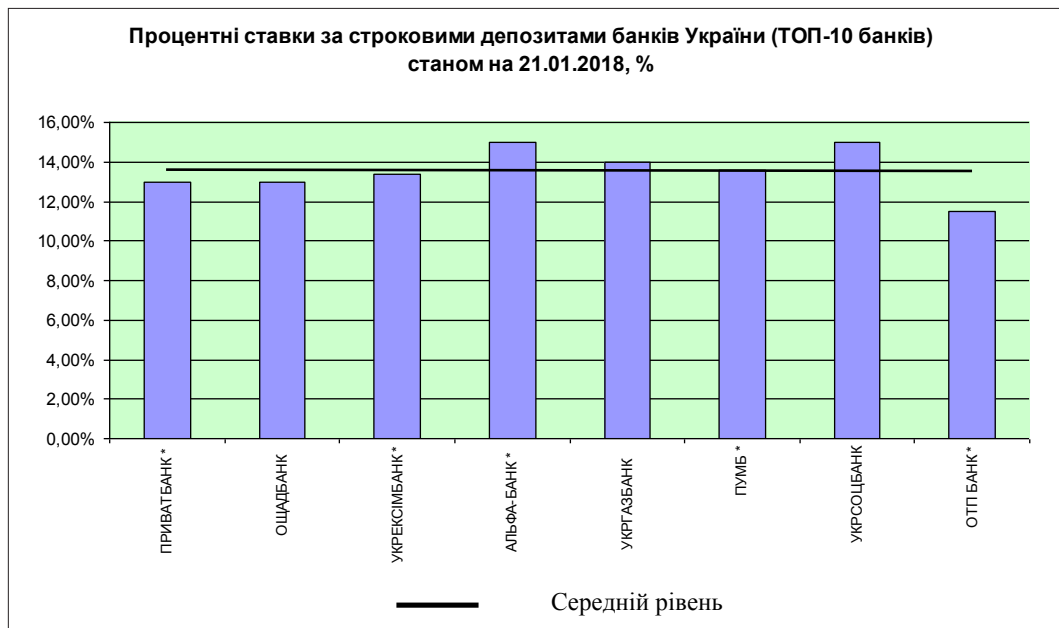

Рис. 2. Процентні ставки за строковими депозитами у національній валюті банків України (ТОП-10 банків) станом на 21.01.2018 р., %

Джерело: <http://bankografo.com/>

або дохід в іншій формі) і підлягають виплаті вкладникові відповідно до законодавства України та умов договору [3];

Вкладна (депозитна) операція – операція банку із залучення грошових коштів або банківських металів від вкладників на їхні рахунки в банку на договірних засадах або депонування грошових коштів вкладниками з оформленням їх ощадними (депозитними) сертифікатами [3].

За умов залучення депозиту банк укладає з вкладником договір, у якому визначається сума депозиту, строки та умови приймання та повернення вкладу, права, зобов'язання сторін та інші важливі моменти. Якщо договір укладено в електронній формі, то обов'язковою умовою є наявність електронного цифрового підпису клієнта та банку або уповноважених осіб відповідно до Положення про застосування електронного підпису в банківській системі України від 14.08.2017 р. № 78 [4].

Методика обліку депозитних операцій із клієнтами регламентується Інструкцією з бухгалтерського обліку операцій із фінансовими інструментами в банках України: постанова Правління Національного банку України від 21.02.2018 року № 14 [5].

Головними моментами, які визначають особливості відображення в обліку депозитних операцій є такі: визнання фінансового зобов'язання; категорія депонента (фізична чи юридична особа); валюта вкладу (національна чи іноземна); порядок нарахування відсотків (прості та складні); порядок виплати відсотків (періодично, із закінченням терміна, авансом), припинення визнання фінансового зобов'язання.

Фінансове зобов'язання первісно оцінюється за справедливою вартістю плюс витрати на операцію, які до неї належать.

Справедлива вартість – ціна, яка була б отримана за продаж активу або сплачена за передавання зобов'язання у звичайній (упорядкованій невимушеній) операції між учасниками ринку на дату оцінки.

Справедлива вартість визначається відповідно до вимог МСФЗ 13 «Оцінка справедливої вартості» [5].

Після первісного визнання депозити відображаються в обліку за амортизованою собівартістю, тобто сумою, у якій оцінюється залучений депозит під час первісного визнання за мінусом сплачених коштів (погашеної суми депозиту та процентних витрат), або зменшена на суму накопиченої амортизації, яка розраховується за методом ефективної ставки відсотка.

Припинення визнання в балансі фінансового зобов'язання (депозиту) відбувається у разі його погашення, анулювання або у зв'язку із закінченням строку його виконання.

Юридичними особами на депозитні рахунки грошові кошти перераховуються з поточних рахунків і повертаються банками на поточні рахунки в безготівковій формі, крім випадків, передбачених законодавством України.

Що стосується нарахованих відсотків за депозитами юридичних осіб, то вони можуть бути перераховані на поточний рахунок особи або зараховані на поповнення депозитного рахунку (у разі застосування механізму капіталізації відсотків).

На відміну від юридичних осіб, банки приймають від фізичних осіб для зарахування на депозитний рахунок грошові кошти як у готівковій, так і безготівковій формі (шляхом перерахування з поточного рахунку). І повертаються як у готівковій, так і безготівковій формі. Нараховані за депозитом відсотки зараховуються на його поповнення або на поточний рахунок, або сплачуються готівкою.

Відповідно до п.1.7., проценти на вклад (депозит), залучений відповідно до договору банківського вкладу, нараховуються від наступного дня за днем надходження до банку грошових коштів або банківських металів до дня, який передє повернення грошових коштів або банківських металів вкладнику або списанню з вкладного (депозитного) рахунку вкладника за інших підстав [3].

Таблиця 2

**Облік фінансових зобов'язань за операціями,
пов'язаними із залученням грошових коштів суб'єктів господарювання**

№	Зміст операції	Кореспонденція рахунків	
		Дебет	Кредит
1.	На суму залучених коштів за фінансовим зобов'язанням (строкового депозиту)	2600/1200	2909
2.	На суму номіналу фінансового зобов'язання	2909	2610
3.	На суму дисконту з урахуванням витрат на операцію	2616	2909
4.	На суму премії з урахуванням витрат на операцію	2909	2616
5.	На суму різниці між вартістю за договором та справедливою вартістю фінансових зобов'язань	2616	6398
6.	На різницю між справедливою вартістю фінансових зобов'язань та вартістю за договором	6398	2616
7.	На суму нарахованих процентів за строковим депозитом суб'єкта господарювання	7021	2618
8.	На суму амортизації дисконту	7021	2616
5.	На суму амортизації премії	2616	7021
У разі дострокового погашення фінансового зобов'язання (сплата процентів за зниженою процентною ставкою)			
1.	На суму номінальної вартості	2610	2909
2.	На суму нарахованих несплачених процентів	7021	2909
3.	На суму неамортизованої премії	2616	2909
4.	На суму неамортизованого дисконту	2909	2616
5.	На суму фінансового зобов'язання під час дострокового погашення	2909	2600/1200
6.	На суму різниці між сплаченою компенсацією та балансовою вартістю	7350	2909
7.	На суму різниці між балансовою вартістю фінансового зобов'язання та сплаченою компенсацією	2909	6350
Погашення фінансового зобов'язання			
1	На суму номіналу	2610	2909
2.	На суму сплачених нарахованих процентів відповідно до умов договору на дату платежу	2618	2600/2610
3.	На суму фінансового зобов'язання	2909	2600/1200

Таблиця 3

Облік фінансових зобов'язань за операціями, пов'язаними із залученням грошових коштів фізичних осіб

№	Зміст операції	Кореспонденція рахунків	
		Дебет	Кредит
1.	На суму залучених коштів за фінансовим зобов'язанням (строкового депозиту)	2620/1200/1001	2909
2.	На суму номіналу фінансового зобов'язання	2909	2630
3.	На суму дисконту з урахуванням витрат на операцію	2636	2909
4.	На суму премії з урахуванням витрат на операцію	2909	2636
5.	На суму різниці між вартістю за договором та справедливою вартістю фінансових зобов'язань	2636	6398
6.	На різницю між справедливою вартістю фінансових зобов'язань та вартістю за договором	6398	2636
7.	На суму нарахованих процентів за строковим депозитом суб'єкта господарювання	7041	2638
8.	На суму амортизації дисконту	7041	2636
5.	На суму амортизації премії	2636	7041
У разі дострокового погашення фінансового зобов'язання (сплата процентів за зниженою процентною ставкою)			
1.	На суму номінальної вартості	2630	2909
2.	На суму нарахованих несплачених процентів	7041	2909
3.	На суму неамортизованої премії	2636	2909
4.	На суму неамортизованого дисконту	2909	2636
5.	На суму фінансового зобов'язання під час дострокового погашення	2909	2620/1200/1001
6.	На суму різниці між сплаченою компенсацією та балансовою вартістю	7350	2909
7.	На суму різниці між балансовою вартістю фінансового зобов'язання та сплаченою компенсацією	2909	6350
Погашення фінансового зобов'язання			
1	На суму номіналу	2630	2909
2.	На суму сплачених нарахованих процентів відповідно до умов договору на дату платежу	2638	2620/2630/1001
3.	На суму фінансового зобов'язання	2909	2620/1200/1001

Планом рахунків бухгалтерського обліку банків України від 11 вересня 2017 року № 89 для обліку депозитів, залучених від клієнтів, передбачено

рахунки другого класу «Операції з клієнтами», які розміщено у відповідних групах залежно від категорії депонента, виду депозиту і строків розміщення [6].

За структурою рахунки залучених депозитів є пасивними, за призначенням – балансовими. За кредитним рахунків проводяться суми коштів, що отримані від суб'єктів господарювання на строкові вклади (депозити). За дебетом рахунку проводяться суми повернутих строкових вкладів (депозитів).

У таблиці 2 наведено основні операції, які супроводжують відображення на рахунках обліку депозитних операцій із суб'єктами господарювання.

У таблиці 3 наведено основні операції, які супроводжують відображення депозитних операцій із фізичними особами.

Отже, методика обліку депозитів, що залучені від клієнтів банку, чинна натеper, що базується на МСФЗ 9 «Фінансові інструменти», забезпечує надання доречної та корисної інформації користувачам фінансової звітності, забезпечуючи їм можливість для оцінки майбутніх грошових потоків.

Висновки з проведених дослідження. Таким чином, проведене дослідження дозволило узагальнити основні особливості організації обліку депозитних операцій банків із клієнтами та узагальнити методику відображення їх у бухгалтерському обліку з урахуванням змін у нормативному забезпеченні, що внесені НБУ з метою забезпечення комплексного підходу до визнання та оцінки фінансових інструментів.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Офіційне інтернет-представництво Національного банку України / Огляд банківського сектору. Випуск 2 (лютий 2017 року). URL: <http://www.bank.gov.ua>
2. Міжнародний стандарт фінансової звітності 9 «Фінансові інструменти» IASB; Standard on January 1, 2013. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/929_016
3. Положення про порядок здійснення банками України вкладних (депозитних) операцій із юридичними і фізичними особами: постанова Правління Національного банку України від 3.12.2003 року № 516. / Україна. Національний банк України. URL: <http://www.rada.gov.ua>
4. Положення про застосування електронного підпису в банківській системі України: постанова Правління Національного банку України від 14.08.2017 № 78 / Україна. Національний банк України. URL: <http://www.rada.gov.ua>
5. Інструкція з бухгалтерського обліку операцій із фінансовими інструментами в банках України: постанова Правління Національного банку України від 21.02.2018 року № 14 / Україна. Національний банк України. URL: <http://www.rada.gov.ua>
6. План рахунків бухгалтерського обліку банків України та Інструкція про його застосування: постанова Правління Національного банку України від 11.09.2017 р. № 89 / Україна. Національний банк України. URL: <http://www.rada.gov.ua>
7. Міжнародний стандарт фінансової звітності 13 «Оцінка справедливої вартості» IASB; Standard on January 1, 2013 / International document. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/en/929_068

УДК 330.8:657:332.3

Коріненко А.І.

*кандидат економічних наук,
молодший науковий співробітник
відділу обліку та оподаткування*

Національного наукового центру «Інститут аграрної економіки»

БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК ЗЕМЕЛЬНИХ АКТИВІВ: РЕТРОСПЕКТИВНИЙ АНАЛІЗ ВІТЧИЗНЯНОЇ ПРАКТИКИ ТА ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ

Статтю присвячено ретроспективному аналізу міжнародного та вітчизняного законодавства з бухгалтерського обліку прав користування землею, що дозволило визначити орієнтири розвитку методології й методики такого обліку. Виявлено, що найбільш прийнятним варіантом розвитку вітчизняної методології бухгалтерського обліку прав користування землею є його побудова на основі поглиблення галузевої спрямованості. Визначено основні принципи обліку прав користування землею, запропоновано механізм імплементації зарубіжного досвіду.

Ключові слова: бухгалтерський облік земель, нематеріальні активи, право постійного користування, право оренди, оцінка активів, землі сільськогосподарського призначення.

Коріненко А.И. БУХГАЛТЕРСКИЙ УЧЕТ ЗЕМЕЛЬНЫХ АКТИВОВ: РЕТРОСПЕКТИВНЫЙ АНАЛИЗ ОТЕЧЕСТВЕННОЙ ПРАКТИКИ И ЗАРУБЕЖНЫЙ ОПЫТ

Статья посвящена ретроспективному анализу международного и отечественного законодательства по бухгалтерскому учету прав пользования землей, что позволило определить ориентиры развития методологии и методики такого учета. Выявлено, что наиболее приемлемым вариантом развития отечественной методологии бухгалтерского учета прав пользования землей является построение на основе углубления отраслевой направленности. Определены основные принципы учета прав пользования землей, предложен механизм имплементации зарубежного опыта.

Ключевые слова: бухгалтерский учет земель, нематериальные активы, право постоянного пользования, право аренды, оценка активов, земли сельскохозяйственного назначения.

Korinenko A.I. ACCOUNTING FOR LAND ASSETS: THE RETROSPECTIVE ANALYSIS OF DOMESTIC PRACTICE AND FOREIGN EXPERIENCE

The article is devoted to a retrospective analysis of international and domestic legislation on accounting for rights to use land, which allowed determine the guidelines for the development of Ukrainian methodology and methods for such accounting. It was revealed that the most acceptable option for the development of the domestic methodology of accounting for rights to use land is to build on the basis of deepening the sectoral focus. The main principles of accounting for rights to use land were defined, and the mechanism for implementing foreign experience was proposed.

Keywords: accounting for land, intangible assets, right of permanent use, lease right, asset valuation, agricultural land.